УДК 351.712:657:342.9:339.137

Роль оскарження у виявленні та попередженні антиконкурентних дій та змов у закупівлях

Піструй Антоніна,
здобувач вищої освіти спеціальності 071 Облік і оподаткування
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, Україна
Талюта Ірина,
здобувач вищої освіти спеціальності 071 Облік і оподаткування
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, Україна

Анотація: *визначення роль оскарження у виявленні та попередженні порушень конкуренції та змов у закупівлях. Проаналізовано основні типові помилки та ризики. Визначено напрями їх уникнення.*

Ключові слова: *публічні закупівлі, оскарження, антиконкурентні дії, змови, добросовісна конкуренція, принципи закупівлі*

Система публічних закупівель відіграє важливу роль у забезпеченні ефективного та раціонального використання бюджетних коштів, а також у створенні конкурентного середовища для суб'єктів господарювання. Одним із законодавчо закріплених принципів функціонування системи публічних закупівель є забезпечення добросовісної конкуренції серед учасників. Водночас, на практиці, у сфері закупівель можуть виникати антиконкурентні дії та змови між учасниками або учасником і замовником, що негативно впливають на результати процедур закупівель. Саме тому важливим інструментом забезпечення прозорості та справедливості закупівельного процесу виступає механізм оскарження.

Оскарження у сфері публічних закупівель є одним із дієвих інструментів захисту прав та законних інтересів учасників закупівельного процесу. Воно надає можливість суб'єктам господарювання оперативно реагувати на порушення, допущені замовниками під час підготовки тендерної документації, оцінки тендерних пропозицій або прийняття інших рішень у процедурі закупівлі. Оскарження є механізмом боротьби з дискримінаційними вимогами, змовами, діями або бездіяльністю замовника, які можуть спотворювати конкуренцію на ринку.

Особливого значення інститут оскарження набуває у контексті виявлення антиконкурентних узгоджених дій та змов між учасниками закупівель. Такі дії можуть проявлятися у погодженому поданні тендерних пропозицій, координації цінової поведінки, створенні видимості конкуренції або навмисному відмовленні окремих учасників від участі у торгах з метою забезпечення перемоги заздалегідь визначеного суб'єкта господарювання. Подібні практики призводять до обмеження конкуренції, завищення вартості

закупівель та неефективного використання бюджетних коштів. Саме механізм оскарження дозволяє виявляти ознаки таких порушень. Учасники, які помічають підозрілі обставини або дискримінаційні вимоги, можуть подати скаргу до органу оскарження, що сприяє оперативному реагуванню на можливі порушення. Розгляд скарг дозволяє перевірити обґрунтованість дій замовника, оцінити відповідність тендерної документації вимогам законодавства та встановити наявність ознак антиконкурентної поведінки.

Важливою перевагою інституту оскарження є те, що він забезпечує відкритість інформації про можливі порушення у сфері закупівель. Рішення органу оскарження оприлюднюються в електронній системі закупівель, що дозволяє іншим учасникам ринку, громадським організаціям та органам державного контролю аналізувати практику розгляду скарг та виявляти системні проблеми у сфері закупівель. Таким чином, механізм оскарження сприяє не лише відновленню порушених прав окремих учасників, а й формуванню прозорого та конкурентного середовища, яке є основою ефективних закупівель.

Окрім безпосереднього реагування на порушення, інститут оскарження виконує важливу превентивну функцію. Наявність ефективного механізму подання та розгляду скарг стимулює замовників дотримуватися вимог законодавства під час підготовки тендерної документації та прийняття рішень у процедурі закупівель. Усвідомлення можливості оскарження з боку учасників змушує замовників більш відповідально підходити до формування умов закупівлі, що зменшує ймовірність виникнення дискримінаційних вимог або інших порушень.

Водночас практика застосування механізму оскарження свідчить про наявність певних проблем у його функціонуванні. Зокрема, складність доведення фактів антиконкурентних узгоджених дій, обмежені строки для подання скарг, а також окремі випадки зловживання правом на оскарження можуть ускладнювати ефективне використання цього інструменту. Крім того, змови між учасниками часто мають прихований характер.

Типові порушення законодавства про публічні закупівлі, що фіксуються через скарги, − це встановлення надмірних або дискримінаційних кваліфікаційних вимог, необґрунтоване відхилення пропозицій, конфлікт інтересів посадових осіб замовника, штучне подрібнення предмета закупівлі для уникнення конкурентних процедур [1].

Основними ризиками в контексті досліджуваної теми ми можемо назвати ризик підвищення корупційних загроз та ризик правової невизначеності.

Так, ризик підвищення корупційних загроз провокується спрощенням процедур, обмеженням конкуренції та самим процесом оскарження. В таких умовах можуть створювати передумови для виникнення корупційних ризиків, зокрема укладення договорів із заздалегідь визначеними постачальниками або встановлення дискримінаційних умов закупівель, а задля цього вчинення антиконкурентних дій – неправомірного відхилення, подрібнення предмету закупівлі, формування тендерної документації «під постачальника» тощо.

Ризик правової невизначеності виникає через трансформаційні процеси в організації закупівель та нормативній базі, що спричинено режим дії воєнного стану. Зміни нормативно-правового регулювання закупівель у період воєнного стану можуть створювати труднощі у тлумаченні окремих норм законодавства. Це ускладнює прогнозування результатів оскарження та створює додаткові ризики як для учасників, так і для замовників.

Важливим напрямом підвищення ефективності механізму оскарження є використання аналітичних інструментів та відкритих даних електронної системи закупівель. Можливості таких інструментів як YouControl, Публічний модуль аналітики BI Prozorro, Clarity Project та Clarity App дозволяють проаналізувати та встановити зв'язки між замовниками та учасниками, між учасниками, встановити типові ситуації, дослідити практику розгляду скарг аналогічних ситуацій тощо [2,3,4,5]. Зазначений аналіз поведінки учасників, структури їхніх пропозицій, повторюваності участі у спільних процедурах та інших показників може допомогти виявити потенційні ознаки змов або антиконкурентних узгоджених дій. Використання таких інструментів сприяє формуванню більш ефективної системи моніторингу закупівельної діяльності.

Отже, інститут оскарження відіграє важливу роль у забезпеченні прозорості та конкурентності системи публічних закупівель. Він дозволяє не лише захищати права учасників закупівельного процесу, а й сприяє виявленню та попередженню антиконкурентних дій і змов у закупівлях. Подальший розвиток механізмів оскарження, удосконалення нормативного регулювання та використання сучасних аналітичних інструментів сприятимуть підвищенню ефективності системи публічних закупівель і забезпеченню раціонального використання бюджетних коштів.

Список використаних джерел:

1. Орган оскарження в публічних закупівлях: повноваження та порядок звернення. Радник в сфері державних закупівель. 2026. URL: https://radnuk.com.ua/uchast-u-zakupivliakh/praktika-oskarzhennja-uchast-u-zakupivliakh/orhan-oskarzhennia-v-publichnykh-zakupivliakh-povnovazhennia-ta-poriadok-zvernennia
2. YouControl : офіійний сайт URL: https://youcontrol.com.ua/.
3. Публічний модуль аналітики : офіційний сайт URL: https://dozorro.org/tools/public-bi.
4. Clarity Project : офіційний сайт URL: https://clarity-project.info/edrs.
5. Clarity App : офіційний сайт URL: https://amcu.clarityapp.pro/

Abstract: *The role of appeals in identifying and preventing violations of competition and collusion in procurement has been determined. The main typical mistakes and risks have been analyzed. The directions for avoiding them have been identified.*

Keywords: *public procurement, appeals, anti-competitive actions, collusion, fair competition, procurement principles.*

Науковий керівник:
Чебан Ю.Ю.
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування
Миколаївський національний аграрний університет